

Uyum Sağlamışların İkilemi: Hollanda'daki İkinci Kuşak Türkiye Kökenli Göçmenlerin Beklentileri

*

The Dilemma of Integrated: Expectations of Second Generation Immigrants from Turkey in the Netherlands

Sezen Ceceli Köse

Öz

Bu çalışma, Hollanda'daki Türkiye kökenli birinci ve ikinci kuşak göçmenlere odaklanarak; ekonomik eşitsizliklerin, çokkültürlü toplumlardaki azınlık gruplarının aidiyet hislerini nasıl etkilediğini incelemektedir. Bu araştırma, Türkiye kökenli göçmenlerin Hollanda toplumuna aidiyetlerinin farklı faktörlerden farklı şekillerde etkilendiği sonucuna ulaşmıştır. Birinci kuşak Türkiye kökenli göçmenler kültürel ayrımcılık, ötekileştirme ve ekonomik yoksunluk konularındaki rahatsızlıklarını ifade etmişlerdir. İkinci kuşak Türkiye kökenli göçmenler ise Hollanda toplumunda daha prestijli işlere sahip olma konusundaki kısıtlamalardan dolayı görece yoksunluk hissi yaşamaktadırlar. Birinci kuşağın sorunlarını kültürel ayrımcılık ve yoksunluk özetlerken; ikinci kuşağın sorunlarını görece yoksunluk yaklaşımı ifade etmektedir. Araştırma bulguları Hollanda'daki Türkiye kökenli 37 göçmenle Amsterdam, Rotterdam ve Maastricht şehirlerinde Ocak-Nisan 2011 tarihleri arası yapılan derinlemesine görüşmelere dayanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Hollanda, Türkiye kökenli göçmenler, grup kimliği, mağduriyet, ekonomik ayrımcılık.

Abstract

This article examines the role of economic inequalities in the minority groups' belonging practices in the multicultural societies. This investigation is conducted in the context of the Netherlands with specific focus on the first and second-generation immigrants from Turkey. This study found out that different factors affect Turkish immigrants' belonging practices differently. While the first generation immigrants complain about cultural discrimination, marginalization and economic deprivation, second generation immigrants complain more about relative deprivation and discrimination in terms of their opportunities to access more prestigious positions in Dutch society and more elite professions. While grievance theory presents a better tool to understand the plight of second generation, explanations related to cultural discrimination and deprivation are more useful for understanding the concerns of the first generation Turkish immigrants. The analysis is based on in-depth interviews in cities of Amsterdam, Maastricht and Rotterdam with 37 immigrants from Turkey in between January to April 2011.

Keywords: The Netherlands, immigrants from Turkey, group identity, grievances, economic discrimination.

Giriş

Batı Avrupa ülkelerinin çoğunda, son yıllarda göç, göçmenlik ve entegrasyon konuları toplumsal ve politik tartışmaların merkezi sorunsalı haline gelmektedir. Bu çalışma, yaşanmakta olan hassas süreci, bu sürecin muhatabı olan Hollanda'daki Türkiye kökenli göçmenlerin deneyimleri üzerinden ortaya koymaya çalışacaktır. Hem Hollanda hem de Türkiye kökenli göçmenler Batı Avrupa demokrasilerinin test alanlarından biri olan göçmenlerin sistem içindeki varoluşlarını anlamada anahtar rolüne sahiptir. Çünkü Hollanda gerek farklı dönemlerde farklı isimlerle adlandırıldığı göçmenlere yönelik paradigma değişimleriyle gerekse göçmenlere yönelik politikalarının akademik literatürdeki eğilimin aksi yönde seyir izlemesiyle bir laboratuvar özelliği taşımaktadır.¹ Türkiye kökenli göçmenler ise Hollanda'daki en büyük göçmen grubu oluşturmaktadır ve Batılı olmayanlar² şeklindeki "öteki" kategorisinde ele alınmaktadır. Bu bağlamda Hollanda'daki göçmenlere yönelik entegrasyon politikası gibi politik paradigmaların muhatabıdır.

Bu çalışma Hollanda toplumundaki göçmen toplulukların siyasi sistem ve hâkim toplumla olan ilişkisini iş piyasasındaki yoksunluklar ve ayrımcılıklar üzerinden inceleyecektir. Nitekim göçmenlerin artan beklentileri ile karşılaştıkları ayrımcı söylem ve uygulamalar, göçmen kökenlilerin Hollanda'ya aidiyetini etkileyen bir unsurdur. Araştırma farklı kuşaklardan göçmenlerin değişen deneyimlerini temel alarak birinci kuşak Türkiye kökenli göçmenlere göre Hollanda toplumuna görece daha fazla uyum sağlamış olan ikinci kuşak Türkiye kökenlilerin yaşamış olduğu aidiyet

¹ Hollanda'nın göçmenlere yönelik politikasında, literatürdeki gibi asimilasyon, entegrasyon ve çokkültürlülük yaklaşımları birbirini izlememiştir. Önce çokkültürlülük politikası, ardından entegrasyon politikası ve son olarak asimilasyona yakın bir politika benimsenmiştir. Göçmenler, bu farklı politikaların kavramsallaştırmasında farklı kategorilerde yer almışlardır. Göçmenler, 1970'lerdeki geçici düzenlemelerde misafir işçiler olarak ele alınmıştır. 1980'lerde Çokkültürlülük Politikasında "azınlıklar", 1990'larda Entegrasyon Politikasında "yabancılar", 2000'lerde Sivik (Yurttaşlıkla ilgili) Entegrasyon Politikasında "göçmenler" kategorisinde değerlendirilmişlerdir.

² Hollanda'da "Batılı olmayan göçmen" ya da "yabancılar" ayrımı kullanılmaktadır. Batılı göçmenler Avrupa (Türkiye hariç), Kuzey Amerika, Okyanusya, Endonezya ve Japonya'dan gelenleri kapsarken; Batılı olmayan göçmenler Türkiye, Afrika, Latin Amerika ve Asya'nın geri kalanından gelenleri kapsamaktadır (Ersanilli, 2007: 2).

ikilemini irdeleyecektir.³ Birinci kuşak göçmenlerin yaşadığı sıkıntı kültürel uyum iken, ikinci kuşak göçmenlerin deneyimlediği en önemli zorluk güç ve iktisadi kaynakların eşitsiz dağıtılmasından dolayı yaşanan mağduriyettir. Kuşakların önceliklerindeki ve beklentilerindeki farklılıkların, yaşadıkları topluma aidiyet hissini geliştirebilmede önemli rol oynadığı söylenebilir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye kökenli göçmenler arasında farklı kuşakların Hollanda toplumundan beklentilerinin ve bu beklentilerin karşılanması konusunda yaşanan sıkıntıların entegrasyonu ve aidiyeti ne şekilde etkilediğini karşılaştırmalı olarak incelemektir. Nitekim ilk kuşağın entegrasyon konusunda öncelikli kaygısı kültürel dışlanma ve ekonomik sıkıntılardır. Uyum konusunda görece daha fazla mesafe almış olan ikinci kuşağın temel sorunu ise artan beklentilerinin yerel toplum ve diğer gruplarla karşılaştırıldığında görece daha az karşılanmasından kaynaklanan mağduriyettir. Kuşaklar arası bu farklılık uyum pratiklerini de farklı şekilde etkilemektedir.

Birinci kuşak göçmenlerin öncelikli sorunu dışlanma ve hoşgörüsüzlük iken, ikinci kuşağın ön plana çıkan sorunu eşitsizlik ve mağduriyet hissidir. Birinci kuşağın beklentisi temel iktisadi beklentilerin karşılanması, ayrımcılığa uğramama ve haysiyetinin korunmasıdır. İkinci kuşağın beklentisi ise eğitime erişimle doğru orantılı olarak artan potansiyellerinin karşılanmamasıdır. Bu durum kuşaklar arası farklılığa işaret etmektedir. Bu sebeple, tüm kuşakların ihtiyaç ve beklentilerini karşılamaya yönelik

---

³ Literatürde Hollanda'ya 1975 yılından önce göç edenlerle onların Hollanda dışında doğan çocukları birinci kuşak olarak ele alınmaktadır (Ersanilli ve Koopmans, 2009: 774-775). Bu gruba 1975'ten sonra evlilik yolu ya da başka bir yolla ilk defa Hollanda'ya gelmiş olanlar da dahil edilmektedir. Göçmen anne babanın Hollanda'da doğan çocuklarıyla bazı yazarlarca 6 bazı yazarlarca 7 yaşından önce Hollanda'ya gelip eğitimlerine burada başlayan çocukları ise ikinci kuşak olarak ele alınmaktadır (Crul ve Doomenik, 2003: 1045-1046; Crul ve Vermeulen, 2003: 971; Vedder, 2005: 402). R. G. Rumbaut'un tanımlamasındaki gibi başka bir ülkede doğmuş ve sonradan yeni bir ülkeye göç etmiş kişilerin yanlarında getirdikleri 12 yaşından küçük çocukları 1,5 kuşak olarak tanımlamaktadır (Şahin, 2010: 29). Ancak bu çalışmada 12 yaş kriteri yerine üniversiteden önce Hollanda'ya gelip ilkokul, ortaokul ya da liseyi Hollanda'da okumuşları 1,5 kuşak olarak ele alınmıştır. Öte yandan araştırmada, bu kategoride ele alınan göçmenlerin kendilerini ikinci kuşak olarak gördükleri ve bu kuşağın algı ve düşüncelerinin birinci kuşağa benzemediği, ikinci kuşakla neredeyse birebir örtüştüğü gözlemlenmiştir. Bu sebeple bu kuşak grubundakiler, bu çalışmada ikinci kuşak olarak ele alınmıştır.

tek tip bir formül ve çözüm yoktur. İslamafobi ve kültürel ayrımcılık gibi deneyimler birinci kuşak göçmenlerin hayatında kültürel dışlanmayı doğurmaktadır. Ancak aynı söylemler ve uygulamalar ikinci ve sonraki kuşaklar açısından hedefledikleri gelecek ve hak ettikleri konumlara gelmelerinin önünde engel gibi görünmektedir. Özellikle ikinci kuşak göçmenler içerisinde, yerli Hollandalılarla rekabet edebilecek niteliklere sahip olanlar kendilerini daha fazla dışlanmış hissetmektedir. Kısaca potansiyelleri ve beklentileri artan ikinci kuşak göçmenlerin hayal kırıklıkları artmaktadır. Nitekim potansiyellerini tamamen gerçekleştirmek isteyen ikinci kuşak göçmenler zor bir tercihle karşı karşıya kalmaktadırlar. Türkiye kökenli göçmenlerin ilk seçeneği, tamamen asimile olmayı kabul edip, isimleri ve dinleri dâhil kendi asli kimliklerini değiştirmeleridir. Türkiye kökenlilerin ikinci seçeneği, bu gerilim ve mağduriyeti artan şekilde yaşamaya devam etmeleridir. Araştırmamda gördüğüm diğer seçenek ise Türkiye'ye dönüp kendi birikimlerini daha eşit şartlarda gerçekleştirebilme düşüncesidir. Bunun henüz pratiği yoğun bir şekilde olmasa bile ikinci kuşak göçmenlerin gelecek tahayyüllerinden biridir.

Hollanda'daki Türkiye kökenli göçmenlerin iş hayatında karşılaştıkları dışlayıcı pratiklerin Hollanda'ya aidiyet ve grup kimliği yaklaşımlarıyla irdeleneceği bu çalışmanın ilk bölümünde Gruplar Arası Rekabet, Görece Yoksunluk ve Eşitsizlikler başlığı altında kuramsal çerçeve çizmektedir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise bu kavramsal ve teorik arka planla Hollanda'daki Türkiye kökenli göçmenlerin sorunları incelenmektedir. Ardından Türkiye kökenli göçmenlerin birinci ve ikinci kuşak göçmenler olarak ekonomik hayatta yükselen beklentileri ve karşılaştıkları ayrımcılık pratikleri ve bunlar arasındaki farklılıklar ortaya konulmaktadır.

Çalışmanın Yöntemi: Veri Toplama Teknikleri ve Analiz

Bu çalışmanın verileri, Ocak 2011 ile Nisan 2011 tarihleri arasında Hollanda'daki Türkiyeli göçmenlerle Türkçe ve yüz yüze yapılan görüşmeler sonucu elde edilmiştir. Araştırmada katılımcılar kartopu yöntemi ile belirlenmiştir. Bunun anlamı, görüşme yapılan her bir kişinin aracılığıyla yeni kişilere ulaşılmasıdır. Bu şekilde göçmenler arasındaki ağlardan faydalanılmıştır. Görüşme yapılan kişilerin cinsiyet, yaş grubu, mezhepsel arka planı, eğitim durumu açısından farklılıkları temsil etmesi amaçlanmıştır.

Çalışmanın kapsayıcılığını artırmak amacıyla, görüşülen kişilerin yardımı ile bu farklılıkların göz önünde bulundurulduğu yeni katılımcılara ulaşılmıştır.

Bu çalışmada, toplam 37 Türkiye kökenli göçmenle görüşülmüştür. Bunların hepsi, misafir işçi göçü ya da aile birleşimi kapsamında Hollanda'ya göç etmiştir. Mülakat yapılan Türkiye kökenli göçmenlerin 18'i kadın 19'u erkektir. 12'si Alevi 25'i Sünni'dir. Alevilerin 6'sı kadın 6'sı erkek iken, Sünnilerin 13'ü erkek 12'si kadındır. 12 Sünni kadından ise 7'si başörtülüdür. Eğitim seviyelerine göre göçmenlerin 18'i lise üstü eğitime sahip iken, 19'u lise ve altı seviyesinin altında bir eğitime sahiptir. Mülakat yapılan göçmenlerin 7'si Amsterdam'da, 8'i Rotterdam'da, 22'si ise Maastricht'te yaşamaktadır. Göçmenlerin 16'sı ikinci kuşak iken 21'i birinci kuşaktır. Bu 21 kişinin ise 5'i 1990 sonrası Hollanda'ya aile birleşimi, evlilik yolu ile ya da çalışma maksatlı göç etmiştir. Son olarak, 37 göçmen-den 5 tanesi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı iken geri kalanlar çifte vatandaşlığa sahiptir. Bu çalışmanın sonuçları, katılımcıların görüşlerini kapsamı bakımından sınırlıdır.

Görüşmeler, Hollanda'nın üç farklı bölgesinde birer şehirde yapılmıştır. Bunlar Hollanda'daki Türkiyeli kökenli göçmenlerin üçte birinin yaşadığı yani en çok olduğu iki şehir olan Amsterdam, Rotterdam ile Türkiye kökenlilerin az olduğu Maastricht şehirleridir (Crul ve Pasztor, 2007: 6). Maastricht gibi kültürel çeşitliliğin az olduğu şehir ile Amsterdam ve Rotterdam gibi çokkültürlü ve yüksek nüfuslu şehirler seçilerek olası farklılıklar gözlemlenmeye çalışılmıştır. Fakat maddi ve zaman konusundaki sıkıntılar sebebiyle Maastricht'te yapılan görüşmeler Amsterdam ve Rotterdam'daki görüşmelerden fazladır.

Bu çalışmada mülakatların değerlendirilmesinde, kalitatif araştırma yöntemi kullanılmıştır. 37 kişiyle yapılan birebir görüşmeler ortalama bir saatten fazla sürmüştür. Araştırma temaları sabit kalmak üzere açık uçlu sorular sorulmuştur. Sorular 4 ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm demografik sorulardan oluşmaktadır ve kişinin yaşı, cinsiyeti, eğitimi, vatandaşlık durumu sorulmuştur. İkinci bölüm, kişinin ya da ailesinin Hollanda'ya göç hikâyesi ve Hollanda'da yaşadığı süreçteki değişiklikler üzerine sorulardan oluşmaktadır. Üçüncü bölüm toplumsal, ekonomik, siyasi konulara yönelik soruları kapsamaktadır ve hedefi yerli Hollandalılarla Türkiye kökenli göçmenlerin ilişkilerini ve algılarını anlamaktır. Son

olarak kişinin aidiyeti ve kimliği ile ilgili görüşleri hakkında bilgi almaya yönelik sorular sorulmuştur. Görüşmelerden elde edilen verilerin güvenilir ve sistematik bir şekilde analiz edilebilmesi için mülakat yapılan kişilerin onayıyla ses kaydı yapılmıştır ve kayıtlar birebir deşifre edilerek Word dosyasına aktarılmıştır. Dolayısıyla görüşmeler defalarca okunmuştur. Bu aşamadan sonra, çalışma soruları temel kategori olarak alınmıştır. Bu sorulardan çıkan sonuçlar satır satır analiz edilerek temel kategoriler altına yerleştirilmiştir. Bu kategorilerin altında katılımcıların orijinal ifadelerine bağlı kalınarak saptanan benzer ifade ve düşünceler alt kategoriler olarak kodlanmıştır. Böylece genelleme amacı taşımayan, anlama ve yorumlama amacına uygun olarak nitel yöntemin orijinal ve yaratıcı etkisine ulaşılmaya çalışılmıştır.

Gruplar Arası Rekabet, Görece Yoksunluk ve Eşitsizlikler

Görece yoksunluk teorisinin öncü isimlerinden Ted Robert Gurr (1993a, 1993b) özellikle grup içi veya gruplar arası hareketliliğin olmamasını ve belli toplumsal kesimlerin hak ettiklerini düşündükleri statüye gelememesini etnik çatışmaların ortaya çıkışını etkileyen en önemli faktörlerden biri olarak tanımlamıştır. Gurr'e göre devlet tarafından uygulanan ayrımcılık pratikleri ve bazı grupların diğerlerine göre değişim ve gelişim süreçlerinin gerisinde kaldıkları hissi ayrımcılık karşısında önemli bir mobilizasyon dürtüsü haline yaratır. Benzer şekilde Donald Horowitz de (1985) Uzak Asya, Afrika ve Karayipler'de incelemiş olduğu uyuşmazlıklarda gruplar arası statü ve güç karşılaştırmalarının ve rekabetinin gerilimleri ortaya çıkarmada öncelikli husus olduğunu ortaya koymaktadır. Horowitz'e göre sınırlı sembolik değerler ve gücün dağılımında eşitsizlik ve grupların birbirini karşılaştırması, çatışmaları tetikleme açısından belirleyicidir. Çatışmanın en büyük nedeni yoksunluktan ziyade bu kaynakların dağılımındaki eşitsizlikten kaynaklanan özgüven kaybı ve grup olarak değersizlik hissidir. Benzer iddia Cederman, Gleditsch ve Buhaug'un (2013:3) iç savaşlar üzerine yapmış oldukları çalışmada da öne sürülmüştür. Yazarlara göre, çatışmaların en önemli sebeplerinden bir tanesi gruplar arasında yaşanan ya da hissedilen siyasi ve iktisadi eşitsizliklerdir. Grup bazında yaşanan kolektif ayırım bireysel ayrımcılıklara göre iç savaşın oluşmasında daha önemli bir faktör olarak ortaya çıkmıştır. Birbiriyle

ilintili olan her üç araştırma ekibi de gruplar arası karşılaştırmayı ve algı düzeyindeki görece yoksunluğu gruplar arası çatışmaların temel parametresi olarak işaret etmişlerdir. Bu çalışmada da vurgulanacağı üzere göçmen topluluklar genel olarak siyasal güç ve statü ile iktisadi kaynakların dağıtımını konusunda eşitsiz bir konumda yer almışlardır. Bunun yanında yeni nesiller bir önceki kuşağa göre buldukları toplumlara daha fazla uyum sağlamaktadırlar. Bu kuşakların maddi imkânlarını artmıştır ve daha prestijli işlerde çalışmaktadırlar. Ancak statü olarak yükselmeleri yeni sınırlarla karşılaşmalarına sebep olmaktadır. Yaşadıkları bu sınırlamalar buldukları topluma uyumlarını daha derinden sorgulamalarına neden olmaktadır.

Grupların oluşumunda insanların eğilimleri, kendilerini “öteki” ile kıyaslamaları ve diğerleriyle arasındaki zımni ayrımcılıklar önemli yer tutar. Grup üyelerinde ortak olan benzerlik ve diğer gruplardan farklılık hissi, grupların tekrarlanan ayrımcılıklarla karşılaşmaları ve diğer gruplara kıyasla kaynaklara ve ödüllere erişimindeki yoksunlukları sonucunda güçlenmektedir (Horowitz, 1998:1,33). Bir grubun kolektif dezavantajı diğer gruplarla iletişimini kapsamaktadır. Bu bağlamda gruplar arası ekonomik ve politik farklılıklar, kıt kaynak ve pozisyonlara erişimde gruplar arası farklılıkların sonucunda ortaya çıkmaktadır. Gerek devletin gerekse toplum içindeki diğer grupların sosyal davranış eğilimleri grup üyelerinin istenen ekonomik kaynaklara ve politik hak ve pozisyonlara erişimiyle doğrudan ilgilidir (Gurr, 1993b: 173).

Kimlik gruplarının kendi koşullarını diğer gruplarla kıyasladığında ortaya çıkan eşitsizlik ve mağduriyet duygusu, grup kimliğini güçlendirmektedir. Nitekim grup kimliği başlangıçta olan bir koşuldur; ancak bunun belirginliği çeşitli seviyelerde olabilmektedir. Grupların ana ya da baskın grupta ve diğer gruplarla etkileşiminde anahtar rolde olan bu kimlik, bir takım tehditlerle karşılaştığında derin mağduriyet besler ve onlara karşı eylemlere sebep olabilir. Bu bakımdan grup kimliği politik mobilizasyonun potansiyelidir (Gurr, 1993b: 173-175). Grubun üyeleri grubun çıkarları adına, devlet otoritelerine karşı yöneltilmiş veya onu etkilemek için tasarlanmış eylemler gerçekleştirebilir. Toplumsal politik eylem olarak tanımlanan bu politik hareketlilik ise şiddet içermeyen protestolar, şiddet içeren protestolar ve isyan şekline vuku bulabilir (Gurr, 1993b: 168). Kısaca grup üyelerinin farklılaşan bölüşüm isteği –statü, pres-

tij, sembolik tanıma dahil- ve modern devletin bunu soyut ve somut adımlarla gerçekleştirme kabiliyeti gruplar arası uzlaşıda önemlidir (Horowitz, 1998: 30).

Bazı teorisyenler grupların değerinin grubun içindeki bireylerin hedeflerine ulaşmadaki memnuniyetinden kaynaklandığını, bazıları ise bireylerin içinde bulunduğu gruptan değer kazandığını ileri sürmektedir (Brewer, 1997: 205; Brewer 1991: 476). Aslında diğer bireylerin -kendileri başarı için somut katkıları olmadığında bile- grubun başarısından duydukları memnuniyetinden kaynaklanmaktadır (Brewer, 1979: 322). Bireylerin grup çıkarları için yaptıkları fedakârlıklar ve kolektif eyleme katılma istekleri bireysel mağduriyetten çok kolektif mağduriyet hissiyle ilgilidir (Brewer, 1991: 478-479). Kolektif bir çabaya dahil olma grubun koşullarını iyileştirme, kendi koşullarını iyileştirmeden daha önemli bir motivasyon kaynağıdır (Horowitz, 1998: 15).

Hollanda'daki Türkiye Kökenli Göçmenlerin Ekonomik Sorunları

Hollanda toplumunda Türkiye kökenli göçmenlerin mağduriyeti kategorileştirildiğinde özellikle vurgulanması gereken, daha eğitilmiş yeni kuşak göçmenler arasında statü beklentisinin daha önceki kuşaklara göre daha yüksek olmasıdır. Kendilerini karşılaştırdıkları gruplarla (yerli Hollandalı ve diğer göçmen gruplar) aralarında kalifikasyonlar açısından benzer bir statü olduğuna inanmaktadırlar. Buna karşın, statü dağıtımı ve iktisadi kaynaklara ulaşma konusunda kendilerini karşılaştırdıkları diğer gruplara göre dezavantajlı hissetmektedirler. Ortaya çıkan mağduriyet hissi yeni kuşaklarda daha da belirgindir. Birinci kuşak göçmenler, kendi statü ve iktisadi kaynak arayışlarında, kendilerini Hollandalılarla karşılaştırmaktadırlar. Mamafih, yeni kuşakta bu karşılaştırma daha sık yapılmaktadır. Bu karşılaştırma mağduriyet hissini daha belirgin bir biçimde yaşanmasına neden olmaktadır. Bu çalışmada bu sebeple birinci ve ikinci kuşak göçmenlerin yaşamış oldukları mağduriyet türlerinin farklılıklarına değinilmektedir. Özelde ise ikinci kuşağın Hollanda toplumunda aidiyet hissini etkileyen mağduriyet dinamikleri irdelenmektedir. İkinci kuşak, birinci kuşağa göre birçok açıdan görece daha avantajlı olmasına rağmen kendisini Hollandalılarla karşılaştırdığı için mağduriyet hissi en az birinci kuşak kadar fazladır.

Gruplar arası ekonomik statü ve pozisyonlardaki farklılaşma, grupların birbirlerine göre avantajları ve dezavantajları olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda kamu fonlarının paylaşımı, ekonomik fırsatların dağılımı, çalışma koşullarının gelişimi, iş alanlarının ve kaynakların korunması gibi ekonomik haklardaki dezavantajlı konuma sahip olan grup üyeleri kendilerini mağdur hissetmektedirler. Gurr, grup üyelerinin ekonomik olarak dezavantajlı konumlarını farklı kategorilere ayırmıştır (Gurr, 1993b: 170-171).⁴ Detaylardaki farklılıklara rağmen, grup üyelerinin ekonomik haklarla ilgili karşılaştığı güçlü yoksunluk ve mağduriyet hissi önem arz eder. Çünkü bu hissiyat, onların kendilerini yaşadıkları toplumun asli unsuru olarak görmemelerine sebep olmaktadır. Aksine kendi sosyal ya da grup kimliklerine daha sıkı bağlanmalarına yol açmaktadır. Güçlü grup kimliği de kendiliğinden eyleme dönüşebilen çok etkili bir itici güç olabilmektedir.

Türkiye Kökenli Göçmenlerin Yükselen Talepleri ve Karşılaştıkları Ayrımcılık

Hollanda'daki Türkiye kökenli göçmenlerin beklentileri ile iş hayatında yaşadıkları ayrımcılıklar ve mağduriyet hisleri arasında doğrudan bir ilişki vardır. Türkiye kökenli göçmenler, Hollanda vatandaşı olarak kâğıt üzerinde eşit şartlara sahip olduklarını söyleseler de uygulamada ayrımcılıkla karşılaştıklarını belirtmektedirler. Türkiye kökenli göçmenlerin maruz kaldıkları ayrımcılık pratikleri, onların Hollanda ile bağlarını zayıflatmaktadır. Öte yandan bu uygulamalar, hem kendi anavatanları ile olan bağlarını hem de Hollanda'daki Türkiyeli göçmen kimliklerini güçlendirmektedir. Bu durum, Türkiye kökenli göçmenler ile Hollanda yerlileri

⁴ Gurr, ekonomik ayrımcılığın şiddetine göre grupların farklı ekonomik yoksunluğa sahip olduğunu belirtmiştir. Tarihi koşullara göre istenen işlerde yetersiz temsilin söz konusu olduğu ancak grubun iyi olmasını geliştirici kamu politikaların dizayn edildiği durum ilk yoksunluk aralığını oluşturmaktadır. İkinci ekonomik yoksunluk aralığında ise tarihi koşullara göre sosyal ve yasal hiçbir dışlama yoktur. Fakat aynı zamanda grupların yoksunluğunu düzeltici hiçbir kamu politikası da mevcut değildir. Üçüncü aralık, baskın gruplar tarafından sosyal pratiğin üstün gelmesi sonucu ortaya çıkan önemli yoksunluktur. Bu, kamu politikalarının tarafsız veya aktif ve yaygın ayrımcılığı dengelemede yetersiz kaldığı durumdur. Son yoksunluk aralığı ise ekonomik fırsatların dezavantajlı gruplar aleyhine kamu politikalarıyla önemli ölçüde kısıtlandığı koşullardır (Gurr, 1993b: 170-171).

arasında “biz” ve “onlar” ayırımına sebep olmaktadır. Bu durum göçmen kökenlilerin Hollanda toplumuna entegre bireyler olmasını isteyen Hollanda Hükümeti'nin uyum ve entegrasyon programlarının tam aksi yönde bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Çünkü Türkiye kökenli göçmenler, maruz kaldıklarını ileri sürdükleri ayrımcılık sonucu, sosyal kimliklerini oluştururken Hollandalı kimliğinden uzaklaşmaktadırlar. Buna karşılık Türkiye kökenli göçmen grup kimliğine yaklaşmaktadırlar.

Bireylerin sosyal kimlikleri, bir ya da daha fazla gruba aidiyetten oluşmaktadır. Sosyal kimlik teorisinin temel varsayımı, pozitif sosyal kimliğin oluşumunda gruplar arası kıyaslanmanın temel dayanak olduğu üzerinedir. Kısaca grup kimliği, diğer gruplarla pek çok şekilde test edilerek çok yönlü bir şekilde oluşturulmaktadır (Gurr, 1993a, 1993b; Horowitz, 1985, 1998 ve Verkuyten, 2007: 341-343). Bireyler bu yolla hem kendi pozisyonları hem de ait oldukları grubun pozisyonu ile ilgili bilgi edinmektedirler. Bu sosyal karşılaştırma sürecinde bireyler ekonomik, sosyal ya da kültürel sermayeye bakarlar ve kendi grupları ile diğer grupların konumunu kıyaslarlar. Kişilerin kimlik edinmesinde oldukça önemli olan bu sosyal kıyaslanmanın ya da karşılaştırmanın sonucu sabit ve tatmin edici ise bu durum pozitif olarak değerlendirilir. Bununla birlikte sonucun negatif olması ayrımcılık olarak adlandırılmaktadır. Bu bağlamda ayrımcılık bireylerin ve grupların kıyaslanan diğer birey ve gruplara göre, ayrıcalıklı sermayeye erişimini engellemek olarak da anlaşılabilir (Skrobanek, 2009: 539-540). Bir başka deyişle ayrımcılık sosyal olarak tanımlanmış bir grubun üyesine, bu gruba üyeliğinden ötürü -özelikle adil olmayarak- farklı davranılması süreci olarak tanımlanabilir. Ayrımcı davranışlar ise sakınma (*avoidance*), kabul etmeme/reddetme (*rejection*), antipati (*antipathy*) ve fiziki saldırı, nefret suçları gibi farklı suçlar ile toplu öldürme ve soykırım gibi daha aşırı suçlar olarak çeşitlenebilir (Brüß, 2008: 877).

Sosyal kimlik oluşturulurken gruplar arası farklılıkları ortaya koyan kıyaslama, bir dereceye kadar kişisel bir tercih meselesidir. Çünkü bu kimlik kazanımı sosyopolitik bağlamda ve grup içi ilişkilerin niteliği ile beraber karar verilen, kültürler arası karşılıklı etkileşimle olan bir süreçtir. En önemlisi, kültürleşme sadece kültürlerin karşılaşması sonucu o anki duruma bağlı koşulları içermez. Bunun yanında gruplar arası ilişkilerin daha geniş politik, kurumsal ve tarihsel bağlamına bakar. Çoğu zaman, ulusal

ve etnik kültürler ve kimlikler politik olarak sorgulanır ve harekete geçer (Skrobanek, 2009: 539-540).

Bugün Avrupa'da göçmenlerin çoğu, yaşadıkları topluma katılmada politik ve sosyal ayrımcılığa uğramaktadır. Göçmenler, birçok engele takılmakta ve caydırıcı işleme maruz kalmaktadırlar. Göçmenler, iş piyasasından ve kilit sosyal alandan, yasal ve politik kurumlardan olduğu gibi yerel topluluklardan ve komşuluktan da sıklıkla dışlanmaktadır. Bu tecrübeler göçmenlerin kendi kimliklerini tanımlarken, kendilerini yaşamış oldukları toplumun kimliğinden açıkça ayırmalarına yol açabilmektedir (Phalet ve Kosic, 2005: 341).

Hollanda'daki Türkiye kökenli göçmenlerin kendini tanımlamasında, aidiyet hissinde, bir gruba bağlılık göstermesinde, paylaşılan değerler ve davranışlar noktasında kültürleri, dinleri, dilleri, anayurtları belirleyici rol oynamaktadır. Ancak Türkiye kökenli göçmenlerin Hollanda'da gerek bireysel gerekse kurumsal ayrımcı, dışlayıcı pratiklerle karşı karşıya kalmaları da sosyal kimliklerini oluşturmada oldukça etkili olmaktadır. Özellikle Hollanda'da kalıcı bir azınlık grubu haline gelen Türkiye kökenlilerin ekonomik, sosyal ya da kültürel sermayeye erişimde artan taleplerine verilen cevap, Türkiye kökenli göçmenlerin aidiyetini derinden etkilemektedir. Tıpkı eğitimde, yerleşimde ve gündelik hayatta karşılaşılan ayrımcı pratikler gibi iş hayatındaki ayrımcılıklar da Türkiye kökenli göçmenlerin Hollanda'ya aidiyetlerini zayıflatırken, Türkiye ya da Türkiye kökenli göçmen grup kimliğine duydukları bağlılığı arttırmaktadır.

Türkiye kökenli göçmenler, Anayasasının birinci maddesinde "ayrımcılığın yasaklandığı" Hollanda'da, hakların kâğıt üzerinde eşitliği vurguladığını ancak uygulamada birtakım sıkıntılar olduğunu dile getirmektedirler. Özellikle ikinci kuşak göçmenler, iş piyasasında ayrımcılıkla karşılaştıklarını dile getirmektedirler. Bu sınıfı oluşturanlar, daha eğitimli ve sosyoekonomik yönden daha iyi koşullara sahip olmalarından kaynaklanan özgüvene sahiptir ve kendilerini her alanda Hollandalılar ile eş görmektedir. Bu bakımdan Hollanda'da daha iyi koşullara sahip olma talepleri artan bu kuşaktakiler, ayrımcılığa daha fazla maruz kaldıklarına inanmaktadırlar. Onlara göre, Türkiye kökenli göçmenlerin toplum içinde pozisyonlarının yükselmesi ile ayrımcılık arasında doğru bir orantı vardır. Çünkü yerli Hollandalılar, bu yeni kuşakları kendilerine rakip görmektedir.

Hollanda'daki Türkiye kökenli göçmenler yaşamış oldukları ayrımcılık sonucu, kendilerini daha az Hollanda'ya ait hissettiklerini belirtmektedirler. Türkiye kökenli göçmenlere kendi kimliklerinde hangi ülkenin daha fazla ağırlığı olduğu sorulduğunda, kuşaklar arası farklılık ortaya çıkmıştır. Türkiye kökenli göçmenler arasında birinci kuşaktan neredeyse hiç kimse, Hollanda'yı anavatanına tercih etmemektedir. İkinci kuşağı oluşturanların ise yarısından biraz fazlası, tercihini Hollanda'dan yana kullanmaktadır.⁵

İş Hayatındaki Beklentiler ve Mağduriyet

Yabancı kökenlilerin maruz kaldığı ayrımcılık çeşitlerinden biri iş piyasasında yaşanandır. Özellikle gençlerin ayrımcılığa uğraması, onların kendi etnik grubuna hem sosyokültürel hem de ekonomik nedenlerle bağlanması sonucunu doğurmaktadır (Berry vd., 2006). Avrupa Birliği ülkelerinde yapılan çeşitli araştırmalar, etnik azınlıkların iş piyasasında daha düşük pozisyonlardaki işlere sahip olduklarını ve o işle ilgili sosyal çevreden mahrum olduklarını ortaya koymuştur. Buna ek olarak araştırmalar, Avrupa'nın tümünde, göçmenlerin yerlilere oranla işsizlik oranlarının daha yüksek ve ekonomik konumlarının daha durağan olduğunu ortaya koymaktadır. Göçmenler arasında artan işsizlik oranları, gelecek kuşakların beklentilerinde endişeyi arttırmaktadır (Phalet ve Kosic, 2005: 339).

Göçmenlerin düşük pozisyonlarda istihdamı ve işsizlik oranlarının yerlilere oranla yüksek olması, göçmen kökenlilerin geleceğe bakışını olumsuz etkilemektedir. Üstelik bu durum, göçmen karşıtı yaklaşımların ve oyların önemli artışı ile birleşince daha derin sıkıntılara yol açmaktadır. Çünkü çoğu Avrupa ülkesinde, göçmen karşıtı yaklaşımlar ulusal kültüre, birliğe ve refaha karşı tehdit olarak sunulmaktadır. Kısaca, ekonomik güvensizlik ve etnopolitik gerilimin arka planına karşı ulusal medya ve bazı durumlarda kamuoyu açıkça, göçmenleri ve onların çocuklarını sosyoe-

⁵ Bu kuşakların tercihlerinin Hollanda'dan yana olması ise Hollanda'daki yaşam koşullarından kaynaklanmaktadır. Türkiye'de benzer iş ve yaşam koşullarına sahip olmayacaklarına inanmaları bu tercihte belirleyici olmaktadır. Zaten bu kuşak kendini Hollandalı kimliği ile değil melez bir kimlikle tanımlamaktadır. Bu melez kimliğin unsurlarından biri Türkiye kökenli olmakla ilgili iken diğer unsuru Hollandalı olmanın yanında Avrupalı olma ve Avrupa'daki göçmen kimliği gibi daha üst bir kimlik grubuna aidiyeti de kapsamaktadır.

konomik yük, kültürel olarak dışarıdakiler ve güvenlik açısından tehdit olarak resmetmektedir (Phalet ve Kobic, 2005:341). Bu durum etnik grupların, kendi grup kimliklerine daha sıkı bağlanmalarına yol açabilmektedir (Skrobanek, 2009: 536).

Araştırmalar, özellikle göçmen kökenli gençlerin kendilerini dezavantajlı gördüğünü ve grup sınırlarının geçirgen olmadığını algıladıklarını ortaya koymuştur. Grup sınırlarını geçişsiz ya da değişmez algılamak, bu grupların kendi kimliklerine daha sıkı tutunmaları sonucunu doğurmaktadır. Bunun yanında pek çok araştırma, ayrımcılıkla karşılaşan göçmen gençlerin asimilasyonu veya entegrasyonu reddettiğini ortaya koymaktadır (Berry vd., 2006 ve Skrobanek, 2009: 538). İş piyasasında ayrımcılık deneyimi aidiyet ve sosyal kimlik bakımından çok ciddi problemlere yol açmaktadır.

Hollanda'daki Türkiye kökenli göçmenlerin iş yaşamında algıladıkları ayrımcı ve dışlayıcı pratikler, aidiyet bakımından oldukça önemli bir role sahiptir. Hollanda'daki Türkiye kökenli göçmenler iş hayatında yaşanan ayrımcılığı ikiye ayırmaktadır. İlki, işe girmede yaşadıkları ayrımcılıktır.⁶ Türkiye kökenli göçmenler burada en çok, isimlerinden dolayı yabancı kökenli olduklarının anlaşılmasının işe girmede olumsuz bir etki yarattığını düşünmektedirler. Buna ek olarak Türkiye kökenli göçmenler, yabancıların daha az olduğu Maastricht'te işe girmenin Amsterdam ve Rotterdam'a göre çok daha zor olduğunu belirtmektedirler. Ancak Türkiye kökenli göçmenler arasında yabancıların çok olduğu şehirlerde ayrımcılığın ve önyargının daha fazla olduğunu belirtenler de vardır.

---

⁶ Hollanda'daki Türkiye kökenli göçmenler işe girmede en büyük sıkıntıyı dil konusunda çektiklerini belirtmektedirler. Birinci kuşak göçmenler, Hollandacalarının iyi olmadığını, kendilerini idare edecek kadar bildiklerini ya da Hollandaca biliyor sayılmayacaklarını ifade etmektedirler. Ayrıca birinci kuşak içerisinde hiç Hollandaca bilmediğini söyleyenler de vardır. Bunların ise tamamı kadındır. Kısaca birinci kuşak erkekler, kadınlara göre daha iyi Hollandaca bilmektedir. Türkiye kökenli göçmenler kendileri zamanında ne Hollanda'nın dil öğrenin dediğini ne de kendilerinin böyle bir girişimi olduğunu ifade etmektedir. Çoğu birinci kuşağı oluşturan Türkiye kökenli göçmen, işyerlerinde arkadaşlarından ya da sokaktan dili öğrendiğini belirtmiştir. İkinci kuşakta ise Hollandacayı bilmeyen yoktur. Özellikle ikinci kuşağın neredeyse tamamı Hollandacanın anadillerinden farkı olmadığını belirtmiştir. İkinci kuşak içerisinde, kendini dil konusunda yeterli görmeyenler ise erkeklerdir. Ancak Türkiye kökenli göçmenlerin tamamı, Hollandacası anadili ile aynı seviyede olan Türkiye kökenlilerin dahi işe girmede ayrımcılıkla karşılaştığını belirtmektedir.

İsminden dolayı işe giremiyorum

Leyla S.: Maastricht çevresinde 40 yere özgeçmişimi yolladım ama hiçbir yerden cevap gelmedi. Ben bunun isimle alakalı olduğunu düşünüyorum. Özgeçmişimde, Türk vatandaşlığımın olduğu, Türkçe bildiğim de yazıyordu. Bunlardan ötürü çağrılmadığıma inanıyorum. Zaten bu bölgede yabancı az. Bunun dışında Eindhoven'a ve başka bir yere daha özgeçmişimi gönderdim. Oraların ikisi de daha fazla yabancıya yaşadığı şehirler, ikisinden de görüşmeye çağırdılar. 40 tane nere, 1 tane nere. Limburg bölgesinde çok yabancı yok, Amsterdam ve Rotterdam gibi değil. Burada yabancı olarak iş bulmak çok zor.

Sabahattin T.: Okuldaki Hollandalı hocam "Dikkat et sen yabancısın yarın sen iş hayatına girdiğinde sana mutlaka ayrımcılık yapacaklar" diye beni uyardı. "İsminden tut, Türk olman, Müslüman olman hepsi bir nedendir iş hayatında başarılı olmaman, üzerinde baskı kurulması ya da işe alınmaman için" dedi.

Türkiye kökenli göçmenlerin ileri sürdükleri ikinci ayrımcılık, işe girdikten sonra maruz kaldıkları dışlayıcı pratiklerdir. Bu ise daha çok iş arkadaşlarıyla ilişkileri kapsamında değerlendirilmektedir. Türkiye kökenli göçmenler burada "diğer Hollandalı çalışanların kendilerine karşı birlik olduğu, kendilerinin izin gününde şikâyet dosyalarının kabartıldığı, iş arkadaşlarının kasıtlı bilgi sakladığı ya da kendilerini yanlış yönlendirdiği, aynı pozisyondaki birine bey ya da hanım şeklinde hitap edilmesine karşın kendilerine isimle hitap edilmesi, işin görünen kısmında değil arka planında tutulmaya çalışıldıkları, yüksek mevkilere çıkmada engellerle karşılaşmaları" gibi ayrımcı pratikler saymışlardır. Türkiye kökenli göçmenler iş yaşamındaki bu ayrımcılık türlerinin hem sistemsel hem de kişisel bir takım sebeplere dayandığına inanmaktadırlar.

Maaşını verelim, ünvanını vermeyelim

Şehnaz K.: Bana çalıştığım banka, yönetici olmam gerekirken, sana o derecenin maaşını verelim ama ünvanını vermeyelim dedi. Ben kabul etmedim ve hakkımı söke söke aldım. Çalıştığım bankayı mahkemeye verdim ve kazandım. Yönetici oldum. Bunun diğer yabancılara ayrımcılığı önleyecek bir misal olduğuna da inanmıyorum.

İş hayatında yaşanan ayrımcılık pratiklerine bakış açısında, ikinci kuşak Türkiye kökenli göçmenler ile birinci kuşak Türkiye kökenli göçmenler arasında farklılık dikkat çekmektedir. Birinci kuşak Türkiye kökenli

göçmenlerin iş hayatında karşılaşılan ayrımcılığa yaklaşımı, göreceli olarak daha yumuşaktır. Birinci kuşak göçmenlerin bir kısmı, Hollanda iş piyasasında önce yerli Hollandalıların tercih edilmesini doğal karşılamaktadırlar. Bunun her ülkede benzer olduğunu ileri sürmektedirler. Bunun dışında Türkiye kökenli göçmenler, kendileriyle aynı işi yapan bir Hollandalı varsa önce onun tercih edildiğini ileri sürmektedirler. Türkiye kökenli göçmenlere göre, Hollandalılardan daha iyi seviyede olsalar da kendileri yerine daha düşük nitelikteki Hollandalılar tercih edilmektedir.

Nebahat Ç.: Herkes kendi insanını kayırıyor, gelinimiz Hollandalı ve polis. Bize yabancı isimlerle başvuruları pek kayda almadıklarını söyledi. Herkes kendi insanını önce tercih ediyor.

Rüçhan S.: Burada daha iyi işlere sahip oldukça göçmenler sorunla karşılaşiyor. İşçiyse sorun daha az. Ayrıca eğer sen alanında tek otorite isen, yine sorun yok. Ama aynı branşta senden başkaları varsa, o zaman sen bir kademe altta bırakılıyorsun. En az iki gömlek iyi olacaksın ki onunla aynı işe alınacaksın.

İkinci kuşağı oluşturan Türkiye kökenli göçmenler, iş hayatındaki ayrımcılığa daha güçlü bir şekilde itiraz etmektedirler. Bu kuşaklara göre Hollandalılar, Türkiye kökenlilerin iş yaşamında yükselmelerinden rahatsızlık duymaktadır ve Türkiye kökenli çalışanlara karşı ayrımcılık yapmaktadırlar. Ancak Türkiye kökenli göçmenler, bu durum karşısında kendi haklarını arayabilecekleri kanuni mekanizmaların var olduğunu belirtmektedirler. Türkiye kökenli göçmenler, iş hayatında karşılaştıkları bu tarz eylemlere karşı sessiz kalmamaları gerektiği konusunda ortak paydaya sahiptirler. Hollanda'da Türkiye kökenlilere karşı iş yaşamında var olan dışlayıcı ve ayrımcı pratikler karşısında -sırf bu sebeple- Türkiye'ye dönmeyi düşündüğünü söyleyen ikinci kuşak göçmenler çoğunluktadır. Türkiye'ye dönmeyi düşündüğü söyleyen göçmenler genel olarak iş hayatında başarılı insanlar olmalarıyla dikkat çekmektedir.

İkinci kuşak dönmek istiyor

Ebru U.: Hollandalıların içlerinde bir duygu var, onu saklasalar da sen hissediyorsun. Özellikle de yükseldikçe bunu daha çok hissediyorsun. Çünkü Hollandalılar, bizlerin okuyacağını, onlarla aynı işlere talip olacağını düşünmedi. Bu sebeple, sen okumuş ve iyi bir konuma gelmiş biriysen ve altında Hollandalılar çalışıyorsa, bunu kabul edemiyorlar. Çünkü sen onun yaptığı bir şeye yanlış diyebiliyorsun, ya da aynı fikirde olmadığın zaman

bunu savunabiliyorsun. Ama anne-babalarımızın aynı savunma durumları yoktu. Biz kendimizi savunduğumuz için zorlarına gidiyor. Bunları yaşadktan sonra, burada ne kadar daha yaşarım bilmiyorum.

Osman Ç.: Kafamın % 60-70'inde dönmek var. Burada ticaretle uğraşırken, işim dolayısıyla bazı zorluklarla karşılaştım ve bunları hak ettiğimi düşünmediğim için soğudum. Burada çok ayrımcılık var. Avukatım Hollandalı bir bayan ve kendisi bana bir konu hakkında "sana burada ayrımcılık yapıyor" dedi.

Sonuç olarak, Türkiye kökenli göçmenlerin sosyal kimliğini oluşturmada iş hayatında uğradıkları ayrımcı pratikler oldukça etkili olmaktadır. Ayrımcı davranışlarla karşılaşan Türkiye kökenli göçmenler sahip oldukları mağduriyet hissi ile Hollanda toplumundan uzaklaşarak kendi grup kimliklerine daha fazla tutunmaktadırlar. Ayrıca Türkiye kökenli göçmenlerin taleplerindeki artışla ayrımcılık arasında doğru bir orantı olduğu gözlenmektedir. Bu açıdan ikinci kuşak ve dolayısıyla daha iyi eğitim seviyesine sahip göçmenler daha fazla ayrımcılığa uğradıklarına inanmaktadırlar. Çünkü sosyoekonomik olarak daha iyi konuma ulaşmışlardır. Yerli Hollandalılarla ilişki düzeyleri artan bu grup, kendilerinin entegre olmuş birey olduğunu ama gruplar arası ya da bireyler arası ilişkilerde kabul görmediğini ileri sürmektedir. Bu bakımdan Türkiye kökenli göçmen kuşaklar, Hollandalıların entegrasyon ve uyum politikalarını ya da isteklerini samimi bulmayarak Hollanda'ya ve Hollandalılara karşı güven bunalımı yaşamaktadırlar.

Sonuç

Türkiye kökenli göçmenlerin iş hayatında yükselen beklentileri ve karşılaştıkları ayrımcılıklar, Hollanda toplumuna duydukları aidiyet hislerini önemli ölçüde olumsuz etkilemektedir. Özellikle ikinci kuşak göçmenler Hollanda toplumuna entegre olmuş oldukları halde kabul görmediklerini belirterek daha güçlü bir mağduriyet hissi yaşamaktadırlar. Çünkü Türkiye kökenli göçmenler giderek işçi sınıfından çıkıp toplumda daha üst seviyelere ve statülere ulaşmaya başlamıştır. Bunun sonucunda yerli Hollandalılar ile aralarında daralan alanda artan rekabet yaşanmaya başlamıştır. Türkiye kökenli göçmenler bununla doğru orantılı olarak ayrımcılığa maruz kaldıklarını öne sürmektedirler. Neticede kendilerine karşı ayrımcı

pratiklerin olduğunu ileri süren ve dolayısıyla mağduriyet hissedilen Türkiye kökenli göçmenlerin Hollanda'ya aidiyetleri zayıflarken kendi grup kimliklerine bağlılıkları güçlenmektedir. Özellikle ikinci kuşak göçmenler arasında Türkiye'ye dönmeyi düşünenlerin olması bunun en önemli göstergesidir. Bu kapsamda ayrımcılıkla karşılaşan genç göçmenlerin asimilasyon ya da entegrasyonu reddettiği (Berry, vd. 2006: 326) ve dezavantajlı grup üyelerinin ayrımcılığa maruz kaldığında grup kimliklerine yönelmesi (Branscombe vd., 1999) gibi sonuçlar ortaya koyan kapsayıcı çalışmalar mevcuttur. Almanya'daki Türkiye kökenli gençlerin kendileri ya da gruplarının ayrımcılığa uğradığını düşünmesi ile daha güçlü bir şekilde kendi etnik kimliğine bağlandığı (Skrobanek, 2009; Vedder, Sam ve Liebkind, 2007) gibi sonuçlar ortaya koyan daha özel çalışmalar da bu sonucu desteklemektedir.

Görüşme yapılan Türkiye kökenli göçmenler Hollanda'da en çok karşılaştıkları ayrımcılık türlerinden biri olarak iş hayatındaki mağduriyetlerini ifade etmişlerdir. Türkiye kökenli göçmenlerin burada vurguladığı iki husus önemlidir. İlki, Hollanda'ya ilk geldikleri dönemden daha iyi koşullara sahip oldukları için ayrımcılıkla karşılaşmadıklarını söylemeleridir. Onlara göre işçi kalsalardı, bu sorunlarla karşılaşmayacaklardı. İkincisi Türkiye kökenli göçmenlerin çoğunun yabancıların az olduğu Maastricht gibi şehirlerde, Rotterdam ya da Amsterdam gibi çokkültürlü şehirlere oranla daha fazla ayrımcılıkla karşılaşabileceğini ifade etmeleridir.

Türkiye kökenli göçmenler kendilerini Hollanda'da asli unsur olarak değil "öteki" olarak hissetmektedirler. Bu hissiyat söz konusu olduğunda Türkiye kökenli göçmenler arasında cinsiyete, mezhebe, yaşanan şehre ve eğitim seviyesine göre bir farklılaşma neredeyse yok denecek kadar azdır. Sadece kuşaklar arasında bir farklılaşma vardır. Birinci kuşağın içinde kendini Hollanda'ya ait hissedenden yok denecek kadar azdır. Daha sonraki kuşakların büyük çoğunluğu kendisini hem Hollanda'ya hem Türkiye'ye ait hissetmektedir. Ancak bu söyleme rağmen, ikinci kuşağın yarısına yakını geleceklerini Türkiye'de sürdürmeyi düşünmektedir. Bu da mağduriyet hissinin, aidiyeti belirlemede ekonomik yoksunluğa göre daha belirgin faktör olduğunu ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- Berry, John W., Phinney, Jean S., Sam, David L. and Vedder, Paul. (2006). Immigrant youth: acculturation, identity, and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 55 (3), 303-32.
- Brüß, Joachim. (2008). Experiences of Discrimination Reported by Turkish, Moroccan and Bangladeshi Muslims in Three European Cities. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 34 (6), 875-894.
- Cederman, Lars-Eric; Gledish, Kristian Skrede and Buhaug, Halvard (2013). *Inequality, Grievances and Civil War*. New York: Cambridge University Press
- Crul, Maurice and Doomernik, Jeroen. (2003). The Turkish and Moroccan Second Generation in the Netherlands: Divergent Trends between and Polarization within the Two Groups. *International Migration Review*, 37 (4), 1039-1064.
- Crul, Maurice and Vermeulen, Hans. (2003). The Second Generation in Europe. *International Migration Review*, 37 (4), 765-986.
- Ersanilli, Evelyn. (2007). *Country Profile: The Netherlands, Focus Migration*. (No: 11). Hamburg: Hamburgisches Weltwirtschafts Institut [Hamburg Institute of International Economics (HWWI)], 1-11.
- Ersanilli, Evelyn ve Koopmans, Ruud. (2009). Ethnic Retention and Host Culture Adoption among Turkish Immigrants in Germany, France and the Netherlands: A Controlled Comparison. Berlin: Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung [Social Science Research Center Berlin (WZB)], 1-40.
- Gurr, Ted Robert. (1993a). *Minorities at Risk: A Global View of Ethnopolitical Conflicts*. Washington, DC: United States Institute of Peace Press.
- Gurr, Ted Robert. (1993b). Why Minorities Rebel: A Global Analysis of Communal Mobilization and Conflict Since 1945. *International Political Science Review / Revue internationale de science politique*, 14 (2), 161-201.
- Horowitz, Donald L. (1985). *Ethnic Groups in Conflict*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Horowitz, Donald L. (Nisan 1998). [Bildiri] *Structure and Strategy in Ethnic Conflict*. Annual World Bank Conference on Development Economics. Erişim: 8 September 2014, <http://siteresources.worldbank.org/DEC/Resources/84797-1251813753820/6415739-1251813951236/horowitz.pdf>, 1-47.
- Phalet, Karen and Kopic, Ankica. (2005). Acculturation in European Societies, İç. D. Sam and J. W. Berry (ed.). *The Cambridge handbook of acculturation psychology*, (331-348). Cambridge: Cambridge University Press.
- Skrobanek, Jan (2009). Perceived Discrimination, Ethnic Identity and the (Re-) Ethnicisation of Youth with a Turkish Ethnic Background in Germany. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 35 (4), 535-554.

Şahin, Birsen. (2010). *Almanya'daki Türkler*. Ankara: Phoenix Yayınevi.

Vedder, Paul. (2005). Language, Ethnic Identity, and the Adaptation of Immigrant Youth in the Netherlands, *Journal of Adolescent Research*, 20 (3), 396-416.

Vedder, Paul., Sam, David L. and Liebkind, Karmela. (2007). The Acculturation and Adaptation of Turkish Adolescents in North-Western Europe, *Applied Developmental Science*, 11 (3), 126-136.

Verkuyten, Maykel. (2007). Religious Group Identification and Inter-Religious Relations: A Study Among Turkish-Dutch Muslims. *Group Processes & Intergroup Relations*, 10 (3), 341-357.

Sezen Ceceli Köse

2008 yılında Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünden lisans derecesiyle mezun olmuştur. 2012 yılında ise Hacettepe Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim dalında Siyaset Bilimi Anabilim dalı yüksek lisans derecesini "*Çokkültürcülük Politikalarından Entegrasyon Politikalarına Geçiş: Hollanda'daki Türkiye Kökenli Göçmenler Üzerine Bir İnceleme*" başlıklı teziyle almıştır. Ceceli Köse'nin "*Müzakereci Demokrasi Kuramı ve Toplumsal ve Politik Dönüşümün İmkânları: Kürt Açılımı Üzerine Bir İnceleme.*" başlıklı *Spectrum: Journal of Global Studies* hakemli dergisinde yayınlanmış bir makalesi bulunmaktadır.